

Stavba souvětí

- poměry mezi souřadně spojenými větami
 - slučovací (např. spojky *a, i, ani*)
 - stupňovací (např. spojky *dokonce, ba i*)
 - odporovací (např. spojky *ale, přesto, avšak*)
 - vylučovací (např. spojky *nebo, anebo*)
 - důvodový (např. spojky *neboť, totiž, vždyť, přece*)
 - důsledkový (např. spojky *proto, tedy, tudíž*)
- věta dvojčlenná = má podmět a přísudek *Máme hodně úkolů.*
- věta jednočlenná = má pouze přísudek, nemá podmět *Prší. Je mi smutno.*
- větný ekvivalent = nemá ani podmět, ani přísudek *Nevstupovat!*
 - druhy vedlejších vět
 - * podmětná *Kdo, co?*
 - * přísudková *Jaký byl/nebyl podmět?*
 - * předmětná *pádové otázky kromě 1. a 5. pádu*
 - * přívlastková *Jaký, který, čím?*
 - * doplňková *V jaké situaci?*
 - * příslovečná
 - místní *Kde?*
 - časová *Kdy?*
 - způsobová *Jak?*
 - měrová *Do jaké míry*
 - příčinná *Proč?*
 - účelová *Za jakým účelem?*
 - podmínková *Za jakých podmínek?*
 - přípustková *I přes co?*
- souvětí souřadné = spojení minimálně dvou vět hlavních
- souvětí podřadné = spojení věty hlavní jednou nebo více větami vedlejšími

Větné členy

- základní
 - podmět: vyjádřený, nevyjádřený a všeobecný; holý, rozvitý a několikanásobný
 - přísudek: slovesný jednoduchý (tvořen jedním slovesem v určité osobě), slovesný složený (tvořen způsobovým nebo fázovým slovesem a infinitivem); jmenný se sponou; jmenný beze spony; cito-slovečný
- rozvíjející

- přívlstek: shodný (shoduje se s podstatným jménem v pádě, čísle a rodě), neshodný (neshoduje se s podstatným jménem v pádě, čísle a rodě); volný (nezuzuje význam řídícího podstatného jména, jen doplňuje, odděluje se čárkou), těsný (zuzuje význam řídícího podstatného jména, neodděluje se čárkou), přístavek (základem je podstatné jméno nebo zájmeno, odděluje se čárkou z obou stran, pokud ale vyjadřuje funkci / titul / zaměstnání, čárkou se neodděluje); několikanásobný (několik přívlstků, jejich pořadí lze měnit, jsou odděleny čárkou nebo souřadící spojkou), postupně rozvíjející (pořadí členů není možné měnit, neoddělují se čárkou)
- předmět
- příslovečné určení: místa, času, způsobu, míry, příčiny, účelu, podmínky, přípustky
- doplněk: závisí na dvou členech – na slovesu a jméně

Slovotvorný a morfematický rozbor

- **morfematický rozbor** = rozklad na základní jednotky - *morfémy*
- druhy morfémů
 1. kořen - základní významová část slova *les ve slově lesník*
 2. předpona - část před kořenem, mění nebo rozšiřuje význam slova *vy- ve slově vysat*
 3. přípona - část za kořenem, může měnit slovní druh a význam *-ečí ve slově prasečí*
 4. koncovka - ohýbací část slova, nese mluvnické informace *-a ve slově žena*
- kmen = slovo, ke kterému se přidává koncovka (např. městsk- v městský)
- slovní čeleď = množina slov se stejným kořenem
- postup při morfematickém rozboru
 1. hledání kořene (hledáme co nejvíc slov ze stejné slovní čeledě a hledáme společné hlásky)
 2. grafické oddělení morfémů oddělení, případné označení nulové koncovky prvního pádu (např. u slova pán přepíšeme na konec ∅)
- příklad morfematického rozboru: představitelka = před- (předpona) stav (kořen) -itel (slovotvorná přípona) -k (přechylovací přípona - tvoří ženský rod) -a (koncovka prvního pádu jednotného čísla)
- **slovotvorný rozbor** = analýza jak vzniklo slovo
- formant
 - = útvar, pomocí kterého se může tvořit nové slovo ze slova základového popř. z kořene
 - formant může být předložka (pa-kůň), přípona (koň-sk(ý)), koncovka, zvrtné sloveso (vrátit se), spojovací samohláska při skládání (zvěřokruh)
- slovotvorný základ
 - = část slova, ke kterému bylo něco přidáno a tím byl změněn význam
 - může být kořen (např. les v lesník), základové slovo (prales v pralesní, sazen v sazenice), předložkové spojení (např. na břehu v nábrežní nebo před městem v předměstský)
- postup slovotvorného rozboru
 - Nalezení základového slova (např. uvážit v úvaha, ztěžknout v ztěžkl)
 - Nalezení slovotvorného základu (např. úvah- v úvaha, ztěžk- v ztěžkl)
 - Zkoumání formantu (např. koncovka -a, prodloužení předponové samohlásky u- a změna hlásek h-ž v úvaha a koncovka -l v ztěžkl)

Pravopis

cvičení odhalte chyby, s/z

malá a velká písmena – prakticky – jaká jsou pravidla vysvětlit

jakoby x jako by: jakoby se dá nahradit jen jako, např. byl jakoby zmatený, když měním osobu z jako by bude jako bych

duál a duálové koncovky (očima, rukama, nohama, oběma dvěma...) – co to je

Slovní druhy

Zájmena

- druhy zájmen

1. osobní = zastupují osoby nebo věci	<i>já, ty, on, oni, mě, mu</i>
2. přivlastňovací = vyjadřují, komu co patří	<i>moje, tvoje, náš, jejich</i>
3. ukazovací = ukazují na osoby a věci	<i>ten, ta, tamten, onen, týž</i>
4. tázací zájmena = slouží k tázání	<i>kdo, co, jaký, který, čím</i>
5. vztažná zájmena = zavádějí vedlejší věty a odkazují na něco předchozího	<i>kdo, co, jaký, který, čím</i>
6. neurčitá zájmena = odkazují na neurčitou osobu nebo věc	<i>někdo, něco, kdosi, cosi</i>
7. záporná zájmena = vyjadřují zápor	<i>nikdo, nic, nicí</i>
8. vyjadřují, že se děj vrátil ke svému původci	<i>se, si</i>

Číslovky

- druhy číslovek

1. základní - vyjadřují počet	<i>jeden, dva, čtyři, padesát</i>
2. řadové - vyjadřují pořadí	<i>první, třetí, sedmnáctý</i>
3. druhové - vyjadřují počet skupin či druhů	<i>dvoje, čtvery</i>
4. násobné - vyjadřují násobek	<i>jednou, pětkrát, stokrát</i>
5. neurčité číslovky - opak určitých číslovek (1.-4.), neurčují přesné množství	<i>mnoho, málo, několikero, mnohokrát</i>

předložky

- vlastní - můžou být jen předložky *k, s, u*
- nevlastní - můžou být i jiné slovní druhy *během, kolem*
- nepůvodní - vznikají z jiných slovních druhů, ale tvoří vlastní slovní celek *s ohledem na, s přihlédnutím k, za účelem, pro potřeby*

Mluvnické kategorie

Podstatná jména

- pád (casus) - určuje syntaktickou funkci podstatného jména ve větě
- číslo (numerus) - singulár x plurál
- rod (genus) - střední, ženský, mužský životný, mužský neživotný
- vzor (deklinace) - určuje způsob skloňování

Přídavná jména

- pád - shodné s podstatným jménem, ke kterému se váže
- číslo - shodné s podstatným jménem, ke kterému se váže
- rod - shodné s podstatným jménem, ke kterému se váže
- stupeň (komparace) - míra vlastnosti (pozitiv - chytrý, komparativ - chytřejší, superlativ - nejchytřejší)
- druh - tvrdý (různé tvary pro různé rody, skloňuje se podle vzoru mladý), měkký (stejně tvary pro různé rody, vzor jarní), přivlastňovací (vyjadřují vztah komu něco patří, vzor otcův a matčin)

Zájmena a číslovky

- zájmena číslovky mají pád, rod a číslo, který funguje stejně jako u podstatných a přídavných jmen
- některá zájmena mají osobu (1. osoba - já, my můj, 2. osoba - ty, vy, tvůj, 3. osoba - on, ona, jeho, jejich)
- některé číslovky se stupňují (málo - méně - nejméně, mnoho - více - nejvíce)

Slovesa

- osoba - určuje kdo vykonává děj (1. osoba - píšu, 2. osoba - píšete, 3. osoba - píše)
- číslo - určuje počet činitelů (singulár - dělá, plurál - děláme)
- čas - přítomný (čtu), minulý (četl jsem), budoucí (budu číst)
- způsob - oznamovací (on jde), rozkazovací (jdi), podmiňovací (šel bych)
- rod - rozlišuje, jestli podmět vykonává děj, nebo ho přijímá: činný (Petr napsal dopis), trpný (dopis byl napsán Petrem)
- vid - určuje zda je děj ukončený nebo neukončený: dokonavý (napsat, přečíst), nedokonavý (psát, číst)
- třída a vzor - není mluvnická kategorie, ale podle tříd se slovesa časují

Stupňování

- přídavná jména označující vlastnosti (velký, malý, dobrý) se dají stupňovat ve třech stupních
 - první stupeň (pozitiv) je základní tvar přídavného jména
 - druhý stupeň (komparativ) se tvoří příponou -ší, -ejší nebo -í či změnou v kmeni, používá se při porovnávání dvou jevů
 - třetí stupeň (superlativ) se tvoří předponou nej-, používá se při vyjádření dominance dané vlastnosti
- příslovce vyjadřující způsob a míru se dají stupňovat do stejných stupňů jako přídavná jména (např. hezky - hezčeji - nejhezčeji)
- některé číslovky se dají také stupňovat (málo - méně - nejméně, mnoho - více - nejvíce)

Slovotvorba a obohacování slovní zásoby

- slova se třídí z hlediska slovotvorného na
 1. neutvořená - postrádající slovotvorný prostředek *ty, k, s, pst*
 2. utvořená kořenná - připnutí formantu (viz. slovotvorný rozbor) ke kořenu *vodka, těžký, koupit*
 3. utvořená nekořenná - vytvořená z jiného slova (odvozením, skládáním, zkracováním) *prales, zeměkoule, Čedok*
- **odvozování** = tvorba slov na základě připojení formantu *kovář→kovárna*
- **skládání** = tvoření složeného slova z více základových slov *noc + leh→nocleh*
 - složené slovo není slovo vzniklé z předložkového slovního spojení
 - hybridní slovo je slovo vzniklé z cizího a českého slova *elektrospotřebič*
- **zkracování**
 - = zkrácení základového slova *internát→intr*
 - = spojení několika částí základových slov *motorový velociped→moped*
 - = vznik z původní zkratky *IKEM ze zkratky Institut klinické a experimentální medicíny*
- zkratková slova = slova vytvořená zkracováním, liší se od zkratek (USA, FSS), která nemají charakter slov
- obohacování spisovné slovní zásoby může být pomocí
 1. tvorbou nových slov (viz. výše)
 2. přejímáním z cizích jazyků *trénink, parfém, libreto*
 3. přejímání z nespisovných vrstev češtiny *holka, mobil, mail*
 4. změna významů existujících slov *pero, oko*
- přejímání z cizích jazyků
 - kalk = doslovný překlad z cizího jazyka *skyscraper→mrakodrap*
 - přejímáme především z jazyků nám blízkým a pro nás kulturně relevantním (dříve němčina, latina, za první republiky francouzština, za socialismu ruština a nyní angličtina)
- změna významu
 1. rozšíření významu (generalizace) *pero: ptačí brk→psací náčinní*
 2. zúžení významu (specializace) *dojít: obecně přijít→dojít pěšky*
 3. přenesení významu (metafora): na základě podobnosti *oko: oko sítě, oko polévky*
 4. změna citového zabarvení
 - a) pozitivní posun (meliorace) *pán: vlastník otroků→zdvořilé oslovení*
 - b) negativní posun (pejorace) *holota: chudý člověk→hanlivě "lůza"*

Interpunkční znaménka a jejich funkce

1. čárka (,)

- oddělují několikanásobné větné členy navzájem; jednotlivé věty v souvětí navzájem a některé polovětné konstrukce (těsný přívlastek); volně připojené větné členy (oslovení, citoslovce, vsuvky)
- věty závislé se oddělují od vět řídících
- věty spojené souřadně se oddělují buď čárkou nebo souřadící spojkou a, i, nebo, ani
- věty spojené jiným poměrem než souřadícím se oddělují čárkou
- vložená věta vedlejší a větná vsuvka musejí být odděleny čárkami z obou stran

2. středník (;)

- odděluje relativně samostatné významové celky uvnitř vět a souvětí; výčtové položky, uvnitř nichž je ještě třeba psát jiná interpunkční znaménka, či spojku; výčtové položky na různých řádcích

interpunkční znaménka a jejich funkce: čárky tečky pomlčky spojovníky, uvozovky, středníky

větná kondenzace

větná kondenzace: “s ohledem na zastavení činnosti”, je to v administrativním, odborném stylu, často spojeno s nepůvodními předložkami, nahromadění především podstatných jmen, místo vedlejší věty, často ve druhém pádě, často podstatná jména, která jsou původně slovesa

útvary národního j

útvary národního jazyka: spisovné x nespisovné, co do toho patří (vysoká formální

hláskosloví

fonetika, fonologie, ortoepie, ortofonie x typy asimilací = spodob, koncová asimilace – had [hat], spodoba (asimilace) znělosti

univerbizace a multiverbizace

lexikologie

jednoduché x složené pojmenování, sousloví, historismy, archaismy, slova přejatá, expresivní výrazy, deminutiva = zdobněliny, ...

práce s citacemi

práce s citacemi: co to je, proč se používají, jak se s nimi nejlépe pracuje (citace.com), psaní zdrojů, podle norem

druhy tázacích vět

druhy tázacích vět: jednoduché, zjišťovací (ano/ne), doplňovací (otevřená odpověď)?

typografie

použití kurzívy, tučného písma, podtrhávání, souvisí s publicistikou, velikost písma

Automatizace a aktu

automatizace a aktualizace výrazu: co to je

enumerace

enumerace (výčty) - proč to autoři někdy používají

druhy vět

druhy vět podle postoje mluvčího: oznamovací, tázací, zvolací, rozkazovací

př spřežky

přísluvečné spřežky: spojení předložky a něčeho: dohromady x do hromady, skočil do hromady sena x skočili dohromady, na shledanou není spřežka!!!

anakolut, zeugma, kontaminace, atrakce